

DE TRALIESTINKZWAM: TOEVALLIGE GAST OF EXOOT?

Menno Boomsluiter

T. van Lohuizenstraat 34, 8172 XL Vaassen

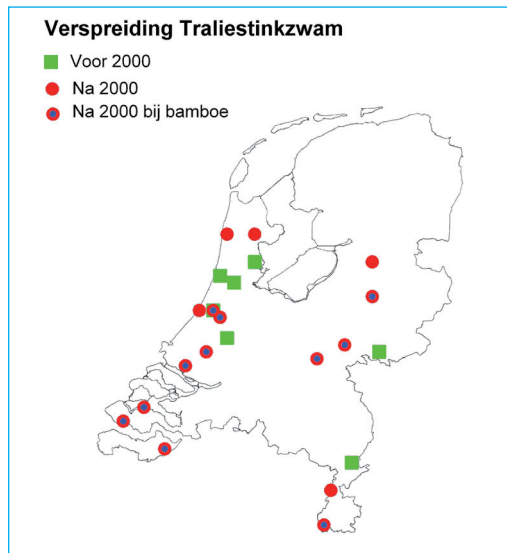
Boomsluiter, M. 2011. *Clathrus ruber*: accidental guest or alien? *Coolia* 54(3): 143–146.

Until now there are 23 records of *Clathrus ruber* in The Netherlands. Their occurrence is strongly connected with bamboo plants, which are mainly imported from Italy and Spain, the natural habitat of *Clathrus ruber*. *Clathrus ruber* seems to resist the northern climate and can survive for sometimes more than 10 years. This combination defines this species as an alien, rather than an accidental guest.

Toen vorig jaar de Traliestinkzwam (*Clathrus ruber*) gevonden werd in Avifauna stortte de pers zich erop. Het is dan ook niet alleen een buitengewoon opvallende verschijning, hij wordt ook slechts zeer zelden in Nederland gevonden. Naar aanleiding van een optreden in Vara's Vroege Vogels kreeg ik een aantal meldingen van Traliestinkzwammen die elders in Nederland waren gevonden. Onderzoek leverde uiteindelijk 23 nieuwe meldingen binnen 14 kilometerhokken op, plus 1 vondst in een tuincentrum, die verder buiten beschouwing is gelaten. Tot nu toe waren 3 vondsten van na 2000 bekend in het NMV-bestand namelijk in Blijdorp (2001), Hulst (2004) en Dalfsen (2005). Omdat in Blijdorp in 2010 de Traliestinkzwam opnieuw werd gevonden, levert dit 16 kilometerhokken op met vondsten van na 2000.

Dit is een opmerkelijke toename aangezien er vanaf 1735 tot en met 2000 slechts 13 vondsten geboekt staan van 8 vindplaatsen. Deze zijn in Figuur 1 aangegeven als groene blokjes op de kaart. (De vindplaatsen in hok 100/490 en hok 102/491 overlappen elkaar dusdanig dat het lijkt of er maar 7 vindplaatsen worden weergegeven.)

Voor zover mogelijk zijn alle vindplaatsen van de afgelopen 10 jaar gecontroleerd. Deze controle is telefonisch of per email gedaan en in een enkel geval aan de hand van foto's op Waarneming.nl. Alle vindplaatsen liggen in tuinen of op kwekerijen en opvallend veel van de meldingen van na 2000, meestal voorzien van fraaie foto's, werden gedaan in de directe omgeving van bamboe. Het gaat om vondsten in 11 van de 16 kilometerhokken, en dan zowel om recent aangeplante bamboestruiken als om struiken die al vele jaren op dezelfde plek staan. Van enkele vindplaatsen was navraag niet mogelijk of de vinders wisten zich niet meer te herinneren wat er op de vindplaats groeide. Ook de oude vondsten van vóór 2000 blijken bijna altijd in tuinen en kassen in de nabijheid van exotische gewassen te zijn gedaan.

Figuur 1. Voorkomen van de Traliestinkzwam in Nederland.

Uitzonderingen

Opmerkelijke uitzonderingen hierop zijn de vondst van Linnaeus in 1735 en een vondst in 1908 bij Doetinchem (Wijnbergen). Linnaeus schrijft dat hij de Traliestinkzwam vond in de maand oktober van het jaar 1735 halverwege Haarlem en Amsterdam in een rietland langs de weg. De Latijnse tekst, afkomstig uit de Hortus Cliffortianus luidt: “Crescendem Harlemum inter & Amstelodamum mense Octobri juxta viam in arundineto, legi 1735”. Opvallend is dat verder geen enkele vondst in rietland uit Nederland, België en Engeland bekend is. Ook het late tijdstip in het jaar van de vondst is uitzonderlijk, hoewel niet onmogelijk (zie Figuur 3). Met het rietland (arundineto) kan geen bamboe bedoeld zijn omdat Linnaeus pas in 1753 de eerste soort bamboe (uit Ceylon) beschreef.

Het eerste exemplaar van de Traliestinkzwam in Nederland ontving Clusius, hoogleraar aan de Leidse universiteit en eerste directeur van de Leidse Hortus, in 1605 vanuit Zuid-Frankrijk. Van dit geconserveerde exemplaar is Clusius' illustratie gemaakt, die ook is opgenomen in de latere edities (na 1608) van het beroemde “Cruydt-Boeck” van Rembert Dodoens. Het exemplaar was afkomstig uit Zuid-Frankrijk en daar gevonden in een rietland. Het is goed mogelijk dat Linnaeus met dit exemplaar bekend was.

De vondst bij Doetinchem is achteraf en aan de hand van een beschrijving van een latere vondst herkend en toen alsnog gemeld. Niet onmogelijk maar wel twijfelachtig. Bij mijn speurwerk kwam ik er verder achter dat de vondst in een verkeerd km hok geplaatst is.

Figuur 2. *Clathrus ruber* (Traliestinkzwam). (Foto: Hans Adema)

Figuur 3. Aanwezigheid van de Traliestinkzwam (van de in Nederland gemelde vondsten).

Is de Traliestinkzwam een exoot?

Nederlandse mycologen zijn erg terughoudend in het benoemen van paddenstoelen als exoten. In de Rode lijst 2008 worden soorten alleen opgevoerd als exoot indien ze oorspronkelijk van andere continenten afkomstig zijn of verwilderd vanuit kwekerijen.

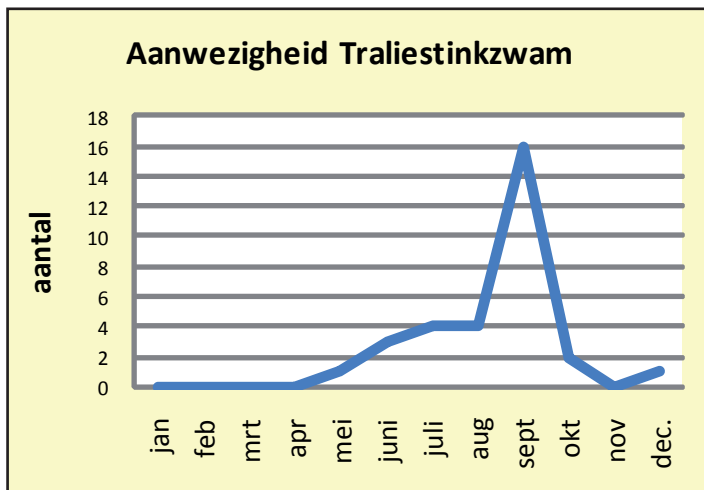
De criteria zijn dan voornamelijk of aannemelijk kan worden gemaakt dat de soort door de mens is ingevoerd en niet is komen aanwaaien, en dat de soort in staat is zich te handhaven in ons land.

Wat betreft het aanwaaien van sporen is het belangrijk te weten dat de sporen van de Traliestinkzwam verpakt zijn in een stinkende en kleverige substantie waar de wind geen vat op heeft. Zijn verspreiding wordt van nature beperkt door de actieradius van de vliegen die de sporen aan hun poten meenemen.

De Traliestinkzwam en bamboe

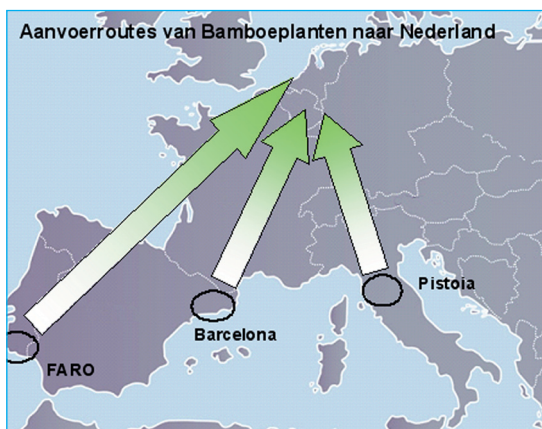
De duidelijke correlatie tussen vondsten van de Traliestinkzwam en de aanwezigheid van bamboe biedt een mogelijkheid te onderzoeken vanwaar de Traliestinkzwam mogelijk in Nederland is ingevoerd.

Bamboe wordt in Italië, Spanje en Portugal op het land gekweekt (zie Figuur 5). Voor de verkoop worden de planten uitgespit, in een pot gestopt en daarna verder opgekweekt voor de handel. De bamboe, die in Nederland verkocht wordt, blijkt bij navraag bij bamboekwekers en groothandel voornamelijk uit 3 gebieden

Figuur 4. *Clathrus ruber* (Traliestinkzwam) tussen bamboe. (Foto: Tom Wijnstok)

Figuur 5. Aanvoerroutes bamboeplanten.

te komen: in Italië rond de stad Pistoia, in Spanje in de buurt van Barcelona en in Portugal in de omgeving van Faro. Deze gebieden vallen alle drie binnen het natuurlijke verspreidingsgebied van de Traliestinkzwam, het Mediterrane gebied.

Het is aannemelijk dat het mycelium van deze zwam door de kweekmethode van bamboe met de bamboeplanten meereist naar Nederland. Dit wordt ondersteund door een foto gemaakt in Nederland bij een tuincentrum, van een Traliestinkzwam in een pot met bamboe.

Bij navraag bleek dat de bamboeplanten op de vindplaatsen van zowel Blijdorp als Avifauna door dezelfde kweker zijn geleverd en afkomstig zijn uit Pistoia in Italië. Uit een belronde bleek verder dat ook andere grotere importeurs van bamboe in Nederland hun planten in hoofdzaak uit Pistoia betrekken. Dit tuinbouwgebied levert ook de Camellia's en andere zachte gewassen die we in Nederland vaak al vroeg in het voorjaar in de tuincentra aantreffen.

Aangenomen kan worden dat de in Nederland voorkomende Traliestinkzwammen, gevonden in de nabijheid van bamboe, afkomstig zijn uit één van de drie gebieden waar bamboe wordt gekweekt, waarbij de kans het grootst is dat ze uit het gebied rond Pistoia komen.

Kan de Traliestinkzwam zich in Nederland handhaven?

De Traliestinkzwam is, hoewel afkomstig uit een veel warmer klimaat, opvallend goed opgewassen tegen de Hollandse winters. Vindplaatsen uit 2010 zijn merendeels afkomstig uit tuinen met gevestigde bamboeplanten en dat terwijl de winter 2009-2010 toch niet echt mild was. Op een aantal vindplaatsen, onder andere Diergaarde Blijdorp, is meerdere jaren een Traliestinkzwam gevonden. Ook de, overigens afgeknippte, bamboeplanten in Avifauna waar de Traliestinkzwam op gevonden is, stonden er al meer dan tien jaar. Verder bleek bij de vindplaats in Afferden, waar de Traliestinkzwam op 1,5 meter afstand van bamboe gevonden werd, dat deze bamboe oorspronkelijk afkomstig was uit de tuin van een familielid waar ze al zeker tien jaar aanwezig was. Een redelijk bewijs dat de paddenstoel zich in Nederland kan handhaven.

Conclusie

Hoewel (nog) niet te definiëren als een invasieve exoot, voldoet de Traliestinkzwam mijns inziens ruimschoots aan de definitie van exoot. Omdat ze immers overduidelijk door menselijk handelen in Nederland terecht gekomen is en daarnaast in staat blijkt zich gedurende een langere tijd te handhaven. De Traliestinkzwam is dus geen toevallige gast (de groep van soorten waaronder hij op dit moment in de Rode Lijst geschaard wordt). Toevallige soorten duiken immers incidenteel en kortstondig op om daarna weer te verdwijnen.

Met dank aan allen die mij gegevens en foto's stuurden en dit artikel mogelijk hebben gemaakt.